

Γιατί ένα τέτοιο Συμπόσιο WHY SUCH A SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32635 & [doi:heal.uoi.12442](https://doi.org/10.12442/heal.uoi.12442)
Ο δρόμος ως το Συμπόσιο TOWARDS THE SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32632 & [doi:heal.uoi.12439](https://doi.org/10.12439/heal.uoi.12439)
Πρόγραμμα PROGRAM olympias.uoi.gr/32633 & [doi:heal.uoi.12440](https://doi.org/10.12440/heal.uoi.12440)
Ομιλίες (121 βίντεο) ORAL PRESENTATIONS (121 videos) <https://www.youtube.com/@1-706/videos>
ΠΡΑΚΤΙΚΑ PROCEEDINGS olympias.uoi.gr/32634 & [doi:heal.uoi.12441](https://doi.org/10.12441/heal.uoi.12441)
Απολογισμός: Ήμουν κι εγώ εκεί! REPORT: I WAS THERE! olympias.uoi.gr/33342 & [doi:heal.uoi.13058](https://doi.org/10.13058/heal.uoi.13058)
Παρόν άρθρο THIS PAPER olympias.uoi.gr/33194 & [doi:heal.uoi.12949](https://doi.org/10.12949/heal.uoi.12949). EN Summary follows

Ευθανασία: Το δικαίωμα στην ζωή και το δικαίωμα στον θάνατο ¹

Ευάγγελος Δ. Πρωτοπαπαδάκης ²

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ): Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας

Περίληψη

Θεωρείται συχνά – και η σχετική βιβλιογραφία φαίνεται να επιβεβαιώνει την οπτική αυτή – πως η πλέον κομβική σύγκρουση που υποστασιοποιείται και αποκρυσταλλώνεται στο ηθικό ζήτημα της ευθανασίας είναι αυτή ανάμεσα στην ηθική αξία της ζωής και στην αντίστοιχη του θανάτου. Συνεπώς, εάν η ιδιότητα της ζωής θεωρούμε πως θα έπρεπε να προστατεύεται ως δικαίωμα, ενδεχομένως το ίδιο θα πρέπει να ισχύει και για το γεγονός του θανάτου – ή, τουλάχιστον, αυτό ισχυρίζονται με ένταση αρκετοί υπέρμαχοι της ευθανασίας. Στην σύντομη αυτή ανακοίνωση θα εξετάσω την έννοια του λεγομένου *δικαιώματος στον θάνατο*. Αρχικά θα προσπαθήσω να διερευνήσω το περιεχόμενο που ένα τέτοιο δικαίωμα θα μπορούσε να διαθέτει. Στην συνέχεια θα συζητήσω την δυνατότητα αναγνώρισης του δικαιώματος στον θάνατο ως *τυπικού ηθικού δικαιώματος* και, μάλιστα, ως *δικαιώματος αυτονομίας*. Θα ισχυρισθώ πως το δικαίωμα στον θάνατο δεν μπορεί να εκληφθεί ως τυπικό ηθικό δικαίωμα, αφού δεν πληροί τις προϋποθέσεις που κατά την γνώμη μου θα έπρεπε να ικανοποιούνται ώστε να αναγνωρισθεί ως τέτοιο.

¹ 29-4-2017 19:30-21:00 Συνεδρία: *Σ9 Ανυπόφερτη οδύνη*. Ομιλία 3η: [YouTube=Ik2IkM1p1iU](https://www.youtube.com/watch?v=Ik2IkM1p1iU) 14:32. Άρθρο: υποβολή 14-5-2022· αποδοχή 24-5-2023· κρίση από ομότεχνους (peer review) όχι. Αν οι **σύνδεσμοι** στην κορυφή αυτής της σελίδας δεν λειτουργούν: > ΠΡΑΚΤΙΚΑ: σελίδα 21: υποσημείωση 6.

Πώς να **αναφέρετε** αυτό το άρθρο: Πρωτοπαπαδάκης Ε. «Ευθανασία: Το δικαίωμα στην ζωή και το δικαίωμα στον θάνατο». Στο: «*Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ). Πρακτικά 1ου Διεπιστημονικού Συμποσίου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 28-30 Απριλίου 2017. ISBN 978-960-233-288-7*». Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αποθετήριο Ολυμπιάς. 7 Απριλίου 2024. Άρθρο Σ93: σς 3. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33194>. <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.12949>.

² Αναπληρωτής Καθηγητής Εφαρμοσμένης Ηθικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ), Διευθυντής του [Εργαστηρίου Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας](#) του ΕΚΠΑ, Πρόεδρος του [Ελληνικού Κλιμακίου της Έδρας Βιοηθικής της UNESCO \(Haifa\)](#), Διευθυντής του [ΔΠΜΣ Ζώα: Ηθική, Δίκαιο, Ευζωία](#), Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος του [ΜΠΣ Βιοηθική – Ιατρική Ηθική](#) του ΑΠΚυ, Μέλος της Συνοδικής Επιτροπής Βιοηθικής του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, Μέλος της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής και Τεχνοηθικής (ΦΕΚ Υ.Ο.Δ.Δ. 298/15.04.2021), Μέλος της Εθνικής Αρχής Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής (ΦΕΚ Υ.Ο.Δ.Δ. 353/06.05.2021), Μέλος της Επιτροπής Βιοηθικής του Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Ψυχικής Υγείας «Κώστας Στεφανής», και Μέλος της [Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας \(Ε.Η.Δ.Ε.\) του Ελληνικού Ινστιτούτου Παστέρ](#). Έχει δημοσιεύσει τέσσερις μονογραφίες στην ελληνική και μια στην αγγλική, και έχει επιμεληθεί την έκδοση ένδεκα συλλογικών έργων: τεσσάρων στην αγγλική, ενός στην σερβική, και έξι στην ελληνική. Περισσότερα από εβδομήντα άρθρα του έχουν δημοσιευθεί σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά, συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων. Editor-in-Chief του διεθνούς περιοδικού Φιλοσοφίας [Conatus – Journal of Philosophy](#). eprotopa@philosophy.uoa.gr.

Αντ' αυτού, θα θεωρήσω πως αυτό που – στην σκέψη μου, απλουστευτικά και συνεκδοχικά – συνηθίζουμε να αποκαλούμε δικαίωμα στον θάνατο, δηλαδή την δυνατότητα ενός ηθικού προσώπου να επιλέγει την στιγμή και τον τρόπο του θανάτου του, στην ουσία αποτελεί *άφευκτο παρακολούθημα* ή, ακόμη, *προϋπόθεση* του ίδιου του δικαιώματος στην ζωή. Ακολουθώντας αυτήν την συλλογιστική και προεκτείνοντάς την θα καταλήξω με την θέση πως το αίτημα για ευθανασία δεν απαιτεί την αναγνώριση του όποιου δικαιώματος στον θάνατο ώστε να αποκτήσει ισχυρή ηθική δικαιολόγηση, αλλά προς τούτο αρκεί η ίδια η επίκληση του δικαιώματος στην ζωή.

Λέξεις-κλειδιά: ηθική αξία ζωής, ηθική αξία θανάτου, δικαίωμα στην ζωή, δικαίωμα στον θάνατο, υποχρέωση στην ζωή, υποχρέωση στον θάνατο, ηθικό πρόσωπο, καθήκον στην ζωή, καθήκον στον θάνατο, δικαίωμα αυτονομίας, τέλος της ζωής, προτελευταία διλήμματα, θάνατος με αξιοπρέπεια, αξιοπρεπής θάνατος, καλός θάνατος, ευ-θάνατος, ώριμος θάνατος, ανώριμος θάνατος, μεθώριμος θάνατος, πρόωρος θάνατος, θάνατος πριν την ώρα του, θάνατος στην ώρα του, θάνατος μετά την ώρα του, μετάωρος θάνατος, αθανασία, ευθανασία, δυσθανασία, προθανασία, μεταθανασία, μεταθανάτια μακροζωία, πότε πρέπει να πεθαίνουμε, ΠΠΠ, πότε οφείλομε να πεθαίνουμε, ΠΟΠ, πώς πρέπει να πεθαίνουμε, ΠώΠΠ, γιατί πρέπει να πεθαίνουμε, ΓΠΠ.

Euthanasia: The right to life and the right to death³

Evangelos D. Protopapadakis⁴

National and Kapodistrian University of Athens (NKUA): Applied Philosophy Research Laboratory

Summary

It is often considered – and the relevant literature seems to confirm this view – that the most crucial conflict that is substituted and crystallized in the moral issue of euthanasia is the one between the moral value of life and that of death. Therefore, if the status of life is to be protected as a right, perhaps the same should apply to the fact of death - or, at least, this is what many euthanasia advocates argue with vigour. In this short paper I will examine the meaning of the so-called right to die. First I will try to explore the content that such a right might possess. I will then discuss the possibility of recognizing the right to death as a formal moral right and, indeed, as a right of autonomy. I will argue that the right to death cannot be understood as a formal moral right, since it does not meet the conditions that, in my opinion, would have to be satisfied in order to be recognized as such. Instead, I will hold that what we tend to call *a right to die*, that is, the ability to choose the time and manner of one's own death, is in fact an inevitable corollary

³ 29-4-2017 19:30-21:00 Session: *S9 Unbearable suffering*. **Speech 3:** [YouTube=Ik2IkM1p1iU](https://www.youtube.com/watch?v=Ik2IkM1p1iU) 14:32. **Paper:** submitted 14 May 2022; accepted 24 May 2023; no peer reviewed. If the **links** at the top of the first page do not work: > Top of the 1st page: PROCEEDINGS: page 22: footnote 10.

Cite this article: Protopapadakis E. «Euthanasia: The right to life and the right to death». In: «*When Should We Die?* (WnSWD). *Proceedings of the 1st Interdisciplinary Symposium. University of Ioannina, Greece, April 28-30, 2017.* ISBN 978-960-233-288-7». University of Ioannina Publications, Olympias repository. April 7, 2024. Paper S93: ps 3. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33194>. <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.12949>.

⁴ Associate Professor of Applied Ethics (National and Kapodistrian University of Athens; NKUA); Director of the [NKUA Applied Philosophy Research Laboratory](#); Member of the Hellenic National Commission for Bioethics and Technoethics; Head of the [Greek Unit of the International Chair in Bioethics](#) (WMA Cooperation Center), Director of the [MA Program Animal Welfare, Ethics and the Law](#), Member of the Pan-Orthodox Committee of Bioethics of the Ecumenical Patriarchate in Constantinople, Member of the Greek National Authority of Assisted Reproduction, and Member of the Bioethics Committee of the Hellenic Pasteur Institute. He has published 4 books in Greek and 1 in English as the single author, as well as 12 edited volumes as the editor or the co-editor: 5 in English, 1 in Serbian and 6 in Greek. He has published more than 70 papers in domestic or international scientific journals and volumes. He is a member of several domestic and international philosophical societies; he is also the Editor-in-Chief of [Conatus – Journal of Philosophy](#). eprotopa@ppp.uoa.gr, eprotopa@philosophy.uoa.gr

or, indeed, a precondition of the right to life itself. Following this train of thought and extending it, I will conclude with the thesis that the demand for euthanasia does not require the recognition of any right to death in order to acquire strong moral justification, but that the very appealing to the right to life is sufficient for this purpose.

Keywords: *moral value of life, moral value of death, right to life, right to death, duty to life, duty to death, autonomy-related rights, moral person, end of life, dying with dignity, good death, mature death, premature death, postmature death, immortality, euthanasia, dysthanassía, prothanassía, metathanassía, posthumous longevity, when should we die, WnSWD, when must we die, WnMWD, how should we die, HSWD, why should we die, WySWD.*

Δημοσιεύτηκε σε εμπλουτισμένη εκδοχή ως: Ευάγγελος Δ. Πρωτοπαπαδάκης, “Η Παθητική Ευθανασία και το Δικαίωμα στον Θάνατο”, *Βιοηθικά* 4, no. 2 (2018): 9-16, Doi: <https://doi.org/10.12681/bioeth.19685>. Πρόσβαση 3 Φεβ 2023.

Published in a re-worked version as: Evangelos D. Protopapadakis, “Passive Euthanasia and the Right to Die”, *Bioethica* 4, no. 2 (2018): 9-16, Doi: <https://doi.org/10.12681/bioeth.19685>. Accessed 3 Feb 2023.